

Giseppe Cuscito, **Trieste. Diocesi di frontiera. Storia e storiografia**. Trieste: Editreg, 2017, 325 str, 70 črnobelih fotografij.

V sicer prijetno pripovednem stilu pisana knjiga o tržaški škofiji, je sporna pod več vidiki. Glede na avtorjev namen je zavajajoč je že sam naslov knjige: Trst. Škofija ob meji. Zgodovina in zgodovinopisje. Avtorju je namreč „zgodovina tržaške škofije“ cenjen izgovor, da se skozi celotno knjigo trudi dokazovati „italijanskost“ Trsta kot mesta in sicer od antike do danes. Škofijo preprosto enači z mestom, kot da tržaška škofija ne bi imela svojega teritorija, ki se je skozi zgodovino spreminjal in na katerem so poleg Italijanov in Judov (tem zaradi asimilacije z Italijani dopušča mesto v Trstu), od nekdaj živeli tudi Slovenci, Hrvati (za avtorja so vsi Slavi, kar kaže na njegov podedovan zaničljiv odnos do slovanskih sosedov) in Nemci. Teritorialno in nacionalno raznolikost škofije zaslutimo šele iz omemb poročil škofov v Rim (*Relationes ad Limina*) od konca 16. stoletja dalje, vendar tej raznolikosti škofije avtor tudi v nadaljevanju ne posveča večje pozornosti. Ne vznemirja ga npr. podatek, da je škof Giovanni Bogarini v svoji relaciji iz leta 1595 zapisal, da ima njegova škofija 29 župnij, od tega 12 na ozemlju Avstrije in 27 na beneškem ozemlju v Istri, „*dove convivevano popolazioni venete e slave*“ (113). Prav tako se ne ustavi ob podatku v relaciji škofa Frančiška Maksimilijana Vaccana iz leta 1668, da živi v škofiji 46.032 duš, od tega 2/3 Slovencev (134) in da je škof Leopold Jožef Petazzi leta 1759 zapisal, da dosega število ljudi, ki v Trstu in njegovi okolici govorijo različni jeziki od italijanskega 25% (142).

Druga pomembna hiba Cuscitove knjige je, da se skladno s svojim namenom niti ne potrudi načrtovati meje škofije in njenih sprememb tekom zgodovine. Prav tako ne pojasni bralcu, kje je potekala meja med Beneško republiko in Svetim rimskim cesarstvom nemške narodnosti oziroma habsburško monarhijo, ki je tržaškim škofom povzročala težave. Glede zapletenih političnih mej v srednjem veku in podrejenost ozemlja tržaške škofije v Istri različnim političnim subjektom preden ga je zavzela Beneška republika, bi si avtor vsaj deloma lahko pomagal s kakšnim zgodovinskim atlasom. Pregledno karto tržaške škofije z njenimi teritorialnimi spremembami bi lahko našel že v prvi izdaji Lexikona für Theologie und Kirche (10. zvezek, Freiburg¹, Herder, 1938, stolpec 291) in s tem vsaj nakazal, da stvari vendarle niso bile tako preproste, kot želi avtor prepričati bralca. Zato tudi ne zveemo nič o nastanku in obsegu koprške škofije, ki se je leta 1830 združila v tržaško-koprsko škofijo pod enim škofom, trajni ukinitvi pičanske in novigradske

škofije in njuni inkorporaciji v tržaško škofijo. Ne more pa se avtor seveda izogniti začasni ukinitvi tržaške škofije in njeni vključitvi v novoustanovljeno škofija Gradiška ob Soči v času Jožefa II.

Tretji zavajajoči del naslova je podnaslov „*Storia e storiografia*“. Čeprav gre za multietnično škofijo ob meji (*di frontiera*), se je avtor omejil izključno na dela italijanskih avtorjev, oziroma na dela pisana v italijanščini, od neitalijanskih avtorjev navaja posamezne prispevke R. Bratoža, L. Čermelja, M. Medveda, E. Orbaniča, E. Pelikana, M. Premroua, T. Simčiča, R. Wolkana in B. Zlobca v italijanščini. Začudenje pa vzbuja neupoštevanje disertacije Sama Pahorja o mejah tržaške škofije skozi zgodovino z naslovom *L'ordinamento territoriale del vescovato di Trieste* (l'anno accademico 1962/63, Relatore Prof. Carlo Guido Mor), ki bi mu (pisana je v italijanščini!) pomagala osvetliti teritorialno razsežnost tržaške škofije.

Predaleč bi nas vodilo naštevati vse zdrse, ki so se pripetili avtorju v njegovem orisu zgodovine bolj Trsta kot tržaške škofije, ne nazadnje tudi zaradi njegovega neprikritega namena dokazati absolutno »italianità« Trsta. V času reformacije je spregledal raznolikost iskrenih predtridentinskih prizadevanj številnih škofov, tudi tržaško-koprskega škofa Bonoma za notranjo prenovo Cerkve in jih je zato nepravilno presojati (obsojati) z merili, ki jih je z velikim obotavljanjem nato določil tridentinski koncil.

Avtor si nikoli ni postavil vprašanja o upravičenosti zahtev vernikov, da se jim Božja beseda in verski pouk oznanjata v njihovem materinem jeziku in da svoja verska čustva lahko najbolj pristno izražajo samo v materinščini. To, eno od temeljnih človekovih pravic razglašati še danes za nacionalizem, je znamenje vase zagledane ozkoscenosti, ki je v direktnem nasprotju z univerzalnostjo katolištva v duhu grške besede *katholikòs* in usmeritev II. vatikanskega koncila. Enako kot dejstvo, da nekateri škofi tržaško-koprške škofije niso čutili potrebe po Pavlovem zgledu »vsem sem postal vse, da bi jih vsaj nekaj rešil« (1 Kor 9, 22) naučiti se jezika vernikov, ki so jim bili zaupani. V tem pogledu je bila celo avstrijska oblast bolj širokosrčna od beneške in po prvi svetovni vojni italijanske, saj si je vsaj od 19. stol. dalje prizadevala, z nekaj izjemami, imenovati na tem področju (ne samo v tržaško-koprski škofiji) škofo, ki so obvladali jezike svojih vernikov različnih narodnosti. Mar je zaradi tega avtor pomembnega prvega tržaško-koprskega škofa Matevža Ravnikarja (1830–1845) odpravil z opombo v oklepaju, da »ignorava l'italiano« (177) brez enega samega dokaza za svojo trditev.

Avtorjev neprikriti nacionalizem stopnjuje njegova ugotovitev, da je slovenska storiografija še vedno pod vtisom nasilne (!) asimilacije v času fašizma. V isti sapi pa trdi, da »la parentesi fascista non era stata che un momento della lotta nazionale scopiata intorno alla meta' del XIX secolo in concomitanza con l'irredentismo giuliano e con la rinascita slava sotto il regime asburgico« (170). Zaradi zapisanega na naslednjih straneh, zlasti ko govori o nasilju jugoslovanskih komunistov nad Italijani, pri tem pa niti z besedo ne omeni nasilja fašistov nad Slovenci po prvi svetovni vojni, italijanske okupacije dela Slovenije v času druge svetovne vojne, streljanja talcev in izseljevanja zavednih Slovencev v taborišča v Italiji, začeni z zloglasnim taboriščem na Rabu, avtorju svetujem naj si glede

vloge fašizma v Italiji prebere vsaj kakšno nepristransko delo, ki jih ne manjka tudi v italijanskem jeziku, glede Cerkve v Italiji v tem času pa knjigo Pulitzerjevega nagrajenca, ameriškega zgodovinarja Davida I. Kertzerja, *The Pope and Mussolini. The Secret History of Pius XI. and the Rise of Fascism in Europe*, New York 2014. Knjiga je prevedena tudi v italijanščino (*Il patto con diavolo: Mussolini e Papa Pio XI le relazioni segrete fra il Vaticano e l'Italia fascista*, Milano, RCS Libri, 2014). Višek neokusnosti pa je avtorjeva potreba brez ustreznega komentarja citirati izjavo škofa Antonia Santina (1938–1975) o stanju Cerkve v Jugoslaviji po drugi svetovni vojni: »*Ma ance fenomeni strani: piccole Chiese nazionali, che si tenta di instaurare; sacerdoti he cooperano con il persecutore, restano sacerdoti; vescovi divenuti tali con consacrazioni probabilmente invalide, in tutti i casi contro la Chiesa ...*» (252). Režimu pač ni uspelo vzpostaviti „nacionalnih cerkva“ v Jugoslaviji; vprašanje sodelovanja nekaterih duhovnikov z oblastjo, sta oba slovenska škofa reševala z veliko modrostjo in v tesnem sodelovanju s papeškim nuncijem; škofa, ki naj bi bila po Santinovem mnenju verjetno posvečena neveljavno, sta svetniški osebnosti, v Ljubljani Anton Vovk (1946 pomožni škof, 1959–1963, ordinarij), ki mu je škofovsko posvečenje 1. decembra 1946 v ljubljanski stolnici podelil papeški nuncij v Jugoslaviji Jožef Patrik Hurley s soposvečevalcema beograjskim nadškofom Josipom Ujčićem in mariborskim škofom Ivanom Jožefom Tomažičem in v Mariboru Maksimilijan Držečnik (1946 pomožni škof, 1960–1978 ordinarij). Škofovsko posvečenje mu je 15. decembra 1946 v mariborski stolnici podelil mariborski škof Ivan Jožef Tomažič ob asistenci beograjskega nadškofa Ujčića in zagrebškega pomožnega škofa Josipa Laha. Gre pri navajanju gornjih podatkov za avtorjev spodrseljaj ali kaj drugega? Če je bila Ljubljana za avtorja predaleč, bi navedene podatke lahko brez težave preveril v Rimu, kot bi to lahko takrat storil škof Santin. Za Vovka je ljubljanska škofija leta 1999 sprožila proces za njegovo beatifikacijo.

France M. Dolinar